

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Ισμήνη-Αλίκη Τριάντη
Προϊσταμένη της Α' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων

Το έργο της Εφορείας περιλαμβάνει πρώτον τις εργασίες στα πέντε Μουσεία της Εφορείας: της Ακροπόλεως, της Στοάς του Αττάλου, του Μουσείου Κανελλοπούλου, του Μουσείου Εκμαγείων Μνημείων Ακροπόλεως, του Μουσείου της Κέας και δεύτερον τις εργασίες στους αρχαιολογικούς χώρους, δηλαδή της Ακροπόλεως και των κλιτύων της, της Αρχαίας και της Ρωμαϊκής Αγοράς, της Βιβλιοθήκης Αδριανού, των λόφων Μουσών (Φιλοπάππου), Πνύκας και Νυμφών και της νήσου Κέας. Δύο μεγάλα έργα προστέθηκαν το 1997: η ανασκαφή στο οικόπεδο Μακρυγιάννη για την ανέγερση του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως και η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων.

Α. Στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης κατασκευάστηκαν και τοποθετήθηκαν μεγάλες μεταλλικές ενημερωτικές πινακίδες. Τις επιμελήθηκε η αρχαιολόγος Φανή Μαλλούχου και περιλαμβάνουν σχέδια, γενικές πληροφορίες για τα μνημεία καθώς και για τα έργα συντήρησης και αποκατάστασης. Επίσης, έγινε μια νέα περιοχόνιση, εντελώς απαραίτητη, αφού η παλιά είχε χαλάσει και τα μνημεία πρέπει να προστατευθούν από τα πλήθη του κόσμου που κατακλύζουν το Βράχο (πέρισυ είχαμε 1.201.871 επισκέπτες). Είχε βέβαια ένα μεγάλο οικονομικό κέρδος το ΤΑΠΑ αφού τα έσοδα που κατατέθηκαν ήταν 2.432.193.100 δρχ. αλλά η κατάσταση ορισμένες ώρες και ημέρες γίνεται επικίνδυνη. Η περιοχόνιση κατασκευάστηκε με ισχυρότερα υλικά, γαλβανισμένους πασσάλους και ατσάλινο σιρματόσχοινο από το συνεργείο των διασπάρτων, τους τεχνίτες Σπύρο Τσέπερη, Δημήτρη Σιδηρόπουλο, Θωδωρή Καράμπελα, Σάκη Κουβά, Πέτρο Μαράτο και Ανδρέα Αθανασόπουλο, με τη φροντίδα του αρχαιολόγου Ντίνου Κίσσα. Κύριο έργο του συνεργείου του είναι η καταγραφή και τακτοποίηση των μαρμάρινων θραυσμάτων που βρίσκονται εγκατασπαρτα πάνω στο βράχο. Η εργασία αυτή έχει αρχίσει από χρόνια, αλλά τον τελευταίο καιρό συστηματοποιήθηκε. Η τακτοποίηση γίνεται κυρίως στο βορειο-ανατολικό μέρος του βράχου, και γύρω από τη θέση του νοτιοανατολικού οικοδομήματος ή ιερού του Πανδίουνα. Το ιερό αυτό λαξευμένο κατά ένα μεγάλο

μέρος στο βράχο και κατά ένα άλλο κάτω από το Μουσείο της Ακρόπολης, που παλιότερα σχεδόν ήταν καλυμμένο από τους λιθωσφούς, σιγά-σιγά απελευθερώνεται. Πρόσφατα διαλύθηκαν και οι δύο λιθωσφοί που σχηματίζονταν ανάμεσα στις αντηρίδες του οκτάγωνου πύργου, του Belvedere. Από τους λιθωσφούς καταγράφηκαν 529 θραύσματα και βρέθηκαν ανάμεσά τους πολλά τμήματα αρχιτεκτονικών μελών που ανήκουν στα μνημεία: 34 στον Παρθενώνα, 26 στα Προπύλαια και 3 στο Ερέχθειο. Αλλά και άλλου τύπου μνημεία, όπως οι βάσεις περιρραντηρίων, ανασυγκροτούνται από περισσότερα κομμάτια και συγκολλούνται. Τα θραύσματα γλυπτών μεταφέρθηκαν στην αποθήκη του Μουσείου. Τα βυζαντινά κομμάτια των λιθωσφών, επίκρανα, θωράκια, κιονόκρανα και άλλα καταγράφει η αρχαιολόγος Ειρήνη Κεφαλίδου.

Στο βόρειο πύργο της Πύλης Beulé, μετά την απομάκρυνση της αποθήκης πωλητέων ειδών, άρχισαν οι εργασίες αποκατάστασης του Πύργου σε σχέδια και με εποπτεία του αρχιτέκτονα Δημοσθένη Ζιρώ. Αφαιρέθηκαν τα κονιάματα στο εσωτερικό του πύργου και η επίχωση πάνω από τα σταυροθόλια της στέγης. Στην επίχωση αυτή βρέθηκαν θραύσματα πώρινων αρχιτεκτονικών μελών αλλά και τμήμα επιγραφής που αναγνωρίστηκε ότι συγκολλάται σε μια γνωστή επιγραφή του Επιγραφικού Μουσείου.

Στα δυτικά των Προπυλαίων διαμορφώθηκε πρόσβαση για τη διευκόλυνση της ροής των επισκεπτών σύμφωνα με τη μελέτη και με την εποπτεία του αρχιτέκτονα Τάσου Τανούλα. Ένας λοξός διάδρομος θα διοχετεύει τους επισκέπτες που κατευθύνονται προς την έξοδο, λοξά προς το μνημείο του Αγρίππα. Μία κλίμακα ανάμεσα στο μνημείο και το θεμέλιο της Πινακοθήκης που κάμπτεται κατά μήκος της βόρειας πλευράς του βάθρου του μνημείου του Αγρίππα θα τους οδηγεί προς την Πύλη Beulé.

Από την Πύλη Beulé προς την έξοδο του περιφραγμένου χώρου της Ακροπόλεως έγινε αποτύπωση από τον τοπογράφο αρχιτέκτονα Κωστή Καζαμιάκη, για τη διαμόρφωση ενός μονοπατιού που θα οδηγεί προς την έξοδο.

Στο Μουσείο της Ακροπόλεως, έγιναν εργασίες για τη βελτίωση της λειτουργικότητάς του, όπως π.χ. η τοπο-

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

θέτηση προστατευτικών πετασμάτων με στύλους από χαλκό και πλέξιγκλας ή κλωβούς στα ευαίσθητα εκθέματα που υποφέρουν από την όρεξη των επισκεπτών να τα αγγίζουν, όπως ο μικρός γυμνός ιππέας και ο σκύλος, αλλά και ενημερωτικές πινακίδες λεπτομερέστερες, για την καλύτερη πληροφόρηση του κοινού. Οι εργασίες γίνονται με τη φροντίδα της Χριστίνας Βλασσοπούλου και των συντηρητών Γιώργου Παγανή και Δημήτρη Μαραζιώτη. Στα γλυπτά της έκθεσης συγκολλήθηκαν θραύσματα που συμπληρώνουν την εικόνα τους και βοηθούν στην επιστημονική τους κατανόηση.

Αναφέρω τον ιππέα Rampin στον οποίο αναγνωρίστηκε και συγκολλήθηκε ένα θραύσμα στο σπασμένο λαιμό του ίππου. Εξ αιτίας μιας φλέβας γκριζας που παρουσιάζει το μάρμαρο στο τμήμα αυτό μπορεί να αποδοθεί σε αυτόν τον ιππέα το θραύσμα της χαίτης που έχει την ίδια γκριζα φλέβα και που αποτελούσε ένα από τα κομμάτια που στήριζαν την υπόθεση για την ύπαρξη ενός δεύτερου ιππέα, ζεύγους με αυτόν.

Μια άλλη συγκόλληση έγινε στη ναξιακή κόρη Ακρ. 619 (εικ. 1), στην οποία συμπληρώθηκε ο αριστερός πήχης, άγνωστο θραύσμα από τις αποθήκες. Θυμίζω ότι και το άκρο χέρι είχε βρεθεί και συγκολληθεί πριν λίγα χρόνια. Με τη συμπλήρωση γίνεται πιο αισθητή η ισχυρή κάμψη του χεριού στον αγκώνα, που δεν είναι τόσο έντονη στις ατικές κόρες. Σε αυτή την ίδια κόρη νομίζω ότι ανήκει ένα πίσω μέρος κεφαλής που είχα εντοπίσει πριν χρόνια στις αποθήκες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, χωρίς αριθμό ευρετηρίου ή προέλευση. Η προέλευση του κομματιού από την Ακρόπολη, μου φαίνεται πολύ πιθανή από μια περιγραφή του Sauer στα ΑΜ του 1892, που περιγράφει ένα τέτοιο θραύσμα και αναφέρει ότι

προέρχεται από την Ακρόπολη, αλλά και από το γεγονός ότι μοιάζει πολύ με την κόμμωση της άλλης ναξιακής κόρης του Μουσείου Ακροπόλεως, τόσο πολύ που θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι και τα δύο αγάλματα είναι έργα του ίδιου γλύπτη.

Συγκολλήθηκε επίσης το αριστερό χέρι του κούρου αρ. 665 που αποδιδόταν από παλιά σε αυτόν, αλλά δεν είχε ποτέ προσαρμοστεί. Επειδή το άγαλμα, καμμένο στην μπροστινή του πλευρά από την πυρκαϊά της περσικής εισβολής, είχε συντηρηθεί με κόλλα Mayer και παρουσίαζε εξανθήσεις και ρωγμές, απομακρύνθηκε από την αίθουσα και συντηρήθηκε στο εργαστήριο. Η εργασία ήταν ιδιαίτερα σοβαρή, σαν χειρουργική επέμβαση, γιατί το μάρμαρο του αγάλματος, παριανό χοντρόκοκκο, διαλυόταν και τόσο η αποκόλληση, όσο και η συγκόλληση των επιμέρους θραυσμάτων ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Εδώ θα ήθελα να σημειώσω ότι οι εργασίες της συντήρησης των αρχαίων γλυπτών γίνονται στα πλαίσια της προετοιμασίας τους για την έκθεσή τους στο νέο Μουσείο Ακροπόλεως.

Ένα από τα κομμάτια γλυπτών που προέρχονται από τους λιθοσωρούς αναγνωρίστηκε ότι ανήκει στην κοι-

Εικ. 1. Κόρη Μουσείου Ακροπόλεως αρ. 619.

λιά του λεγόμενου Πέρση ιππέα. Το θραύσμα αυτό μαζί με ένα δεύτερο υποψήφιο που είχε θεωρηθεί ότι συνανήκει αλλά δεν κολλούσε κατά θραύση με το υπόλοιπο άγαλμα, ένωσε το μπροστινό γνωστό μέρος του ίππου, με το υπόλοιπο πίσω μέρος της κοιλιάς του ζώου. Τα δύο κομμάτια του σώματος του ζώου είχαν προσαρμοστεί με γύψινη συμπλήρωση ανάμεσά τους. Η ανεύρεση αυτού του κομματιού μας δίνει και ένα μάθημα, ότι ποτέ οι συμπληρώσεις δεν είναι σίγουρες. Αυτό το καταλαβαίνει κανείς αν δει το συμπληρωμένο με γύψο άγαλμα και το συγκρίνει με αυτό που τώρα έχουμε. Είναι διαφορετικό

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

το μήκος της κοιλιάς του ζώου, παρόλον ότι είχαμε μετρήσει όλα τα αρχαϊκά άλογα και είχαμε βγάλει τις αναλογίες, αλλοιώτικη είναι και η στάση του. Είμαστε όμως ευτυχείς γιατί η υπόθεση που είχαμε κάνει ότι τα δύο κομμάτια συνανήκουν επιβεβαιώθηκε οριστικά από τα ίδια τα πράγματα.

Μια ιστορία μυθιστορηματική αφορά την ενεπίγραφη βάση της κόρης του Αντήνορα. Ένα μικρό θραύσμα, που σώζει τα γράμματα ΘΕΚΕ και εικονίζεται σε παλιές φωτογραφίες της βάσης κολλημένο στη θέση του, βρέθηκε παραδόξως σε εκχωμάτωση του πεζοδρομίου της οδού Τοσίτσα μπροστά στο Επιγραφικό Μουσείο. Το θραύσμα αναγνωρίστηκε από τη συνάδελφο Χαρά Καράπα, μεταφέρθηκε στην Ακρόπολη και συγκολλήθηκε στη θέση του.

Ένα ακόμη ανάγλυφο που πρόσφατα είχε εκτεθεί στο Μουσείο εξ αιτίας κυρίως της συγκόλλησης της κεφαλής στο φόντο της στήλης από τον καθηγητή Γιώργο Δεσπίνη και προέρχεται από τη νότια κλιτύ, συμπληρώθηκε με το υπόλοιπο θραύσμα της στήλης που ταυτίστηκε από τον Αλέκο Μάντη μας δίνει το τέλος της στήλης αριστερά και επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι η μορφή, από την οποία σώθηκε μόνο το κεφάλι, απεικονιζόταν μόνη στη στήλη.

Ένα άλλο μικρό κομμάτι από ανάγλυφο συμπλήρωσε το πάνω μέρος ενός αναθηματικού αναγλύφου των αρχών του 4ου αιώνα, στη δεξιά πλευρά του οποίου εικονίζεται η Αθηνά, στον τύπο της Παρθένου.

Ένα άλλο θραύσμα από τους λιθοσωρούς, από ανάγλυφο που σώζει τα πάνω σώματα και τα κεφάλια ελαφρώς φθαρμένα 4 αθλητών, ο ένας με ανασηκωμένο το χέρι του, συγκολλήθηκε στη γνωστή βάση των αθλητών που έχει ανάγλυφα στις τρεις πλευρές της και επιγραφή στον κανόνα. Τα ραδινα σώματα των αθλητών που εικονίζονται σε διάφορα αγωνίσματα και τα μικρά τους κεφάλια, χαρακτηριστικά λυσιππικά, μαζί με τα στοιχεία της επιγραφής, χρονολογούν τη βάση στα χρόνια γύρω στα 320 π.Χ. Το νέο θραύσμα συμπληρώνει τη δεξιά πλευρά που είναι σχεδόν όλη σπασμένη εκτός από μικρό τμήμα της, στη γωνία αριστερά. Οι πολύ μεγάλες διαστάσεις της βάσης, η οποία δεν έχει στην πάνω επιφάνεια κοιλότητα για την ένθεση της πλίνθου μαρμάρινου αγάλματος, ούτε τόρμους για τη στερέωση ενός χάλκινου αγάλματος, θα δεχόταν δηλαδή και άλλη βαθμίδα μαρμάρινη

πάνω σε αυτήν, δείχνουν ότι θα είχε πάνω της ένα εντυπωσιακό ανάθημα.

Δύο ταυτίσεις ακόμη αφορούν τα αετωματικά γλυπτά του Παρθενώνα και οφείλονται στο γλύπτη Στέλιο Τριάντη. Η πρώτη αφορά στη συγκόλληση στο μπροστινό μέρος ενός δεξιού ποδιού με αρ. 9008 του πίσω μέρους του ποδιού με αριθμό 1101. Το πίσω μέρος του ποδιού είναι γνωστό στη βιβλιογραφία. Παλιότερα είχε θεωρηθεί ότι μπορεί να ανήκει στην Αθηνά του δυτικού αετώματος, ο Brommer όμως διευκρίνισε ότι είναι ανδρικό και ότι είναι πιθανό να ανήκει στη μορφή του Ποσειδώνα. Με την ένωση αυτή έγινε σαφής η κίνηση του ανδρικού, γυμνού ποδιού με τις έντονα δηλωμένες φλέβες, που πατά με τα δάκτυλα μόνο πάνω στην πλίνθο. Η κίνηση αυτή είναι σχετική με αυτήν που θα είχε το πόδι του Ποσειδώνα του δυτικού αετώματος, χωρίς να αποκλείει την πιθανότητα να είναι το δεξί πόδι του Ερμή του ίδιου αετώματος. Το δεύτερο θραύσμα που ταυτίστηκε είναι ένα περίεργο κομμάτι που βρισκόταν στην αποθήκη. Στο ευρετήριο αναφερόταν ως φτερό σφίγγας. Είναι από υμήττειο μάρμαρο και πραγματικά οι φλέβες του μαρμάρου μοιάζουν με φτερά. Το κομμάτι στο κάτω μέρος σχηματίζει ένα τένοντα μεγάλο που τον χωρίζει, από το υπόλοιπο κάτω τμήμα του φτερού, ένα αυλάκι. Συνδυάζοντας αυτές τις παρατηρήσεις ο Τριάντης με τους τόρμους που βρίσκονται στην πλάτη της μορφής της Ίριδας του δυτικού αετώματος σκέφτηκε ότι το κομμάτι αυτό αποτελεί τη βάση του φτερού της. Η υπόθεση επιβεβαιώθηκε, με ένα εκμαγείο του κομματιού, που δοκιμάστηκε στον γύψινο κορμό της Ίριδας που υπάρχει στην αποθήκη των εκμαγείων. Ο τένοντας του φτερού εφαρμόζει ακριβώς μέσα στον τόρμο. Το μακρόστενο αυλάκι πλάι στον τόρμο και τον τένοντα θα καταλάμβανε ο ισχυρός μεταλλικός γόμφος που θα συγκρατούσε το φτερό στη θέση του. Η νέα αυτή ταύτιση που η μελέτη της δεν έχει ολοκληρωθεί μας δίνει στοιχεία για την τεχνική προσάρμοσης των φτερών, αλλά και για την κίνηση της μορφής σε σχέση με τον τοίχο του τυμπάνου του αετώματος. Η δοκιμή στο αντίγραφο του αγάλματος που είναι εκτεθειμένο στο Κε.Μ.Α. δείχνει ότι στη θέση που βρίσκεται τώρα το άγαλμα δεν χωράει το φτερό. Ένα πρόσθετο κέρδος είναι η παρατήρηση ότι χρησιμοποιήθηκε διαφορετικό είδος μαρμάρου για τον τένοντα του φτερού.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Εικ. 2. Ζωφόρος του Ναού της Αθηνάς Νίκης, νότια πλευρά.

1023 αρχαία καταγράφηκαν το 1997 στις αποθήκες του Μουσείου Ακροπόλεως και 500 φωτογραφήθηκαν, μεταξύ των οποίων και αγγεία της μυκηναϊκής, κλασικής και αρχαϊκής εποχής. Από την αποθήκη της Βιβλιοθήκης Αδριανού και από την αποθήκη που στεγάζεται στο Φετιχιέ Τζαμί μεταφέρθηκαν στο Μουσείο Ακροπόλεως 4 κιβώτια που είχαν ένδειξη ότι προέρχονται από το Παλαιό Μουσείο Ακροπόλεως. Περιείχαν πήλινα ειδώλια, γλυπτά, επιγραφές, αγγεία και όστρακα. Από τα αγγεία δύο ανέκρια είναι ένας χουρς, με γονατισμένο παιδάκι μπροστά σε πρόχου, το χαρακτηριστικό αγγείο που εικονίζει θέματα από τη ζωή των παιδιών και προσφερόταν στα παιδιά στη γιορτή των Ανθεστηρίων, και μία αρυβαλλοειδής λήκυθος με προτομή γυναίκας με κεκρύφαλο, ίσως μαινάδας αφού μπροστά στη μορφή εικονίζεται ένας θύρσος. Ολοκληρώθηκε επίσης η καταγραφή των 750 αρχαίων σιδερένιων συνδέσμων που έχουν αφαιρεθεί από τα μνημεία. Οι σύνδεσμοι τακτοποιήθηκαν σε συρτάρια στην αποθήκη των επιγραφών.

Τοποθετήθηκαν σε βάσεις δύο κόρες και έξι ανδρικοί κορμοί που ήταν αποθηκευμένοι σε ράφια της αποθήκης.

Στην αποθήκη γλυπτών τοποθετήθηκαν προσωρινά και οι λίθοι της ζωφόρου του ναού της Αθηνάς Νίκης που αποξηλώθηκαν πρόσφατα από το μνημείο (εικ. 2). Τα μικρότερα τμήματα της ζωφόρου που ήταν ενσωματωμένα σε ξένα μάρμαρα, αποδεσμεύτηκαν από αυτά, ενώ από τους υπόλοιπους λίθους αφαιρούνται οι σιδερένιοι σύνδεσμοι. Με τις εργασίες ασχολείται ο μαρμαροτεχνίτης Λάζαρος Ζαχαρό-

πουλος. Η ζωφόρος πρόκειται να εκτεθεί σύντομα στο Μουσείο Ακροπόλεως.

Η συντηρήτρια Νάνση Λαζάρου συνέχισε τη συντήρηση και συγκόλληση κεραμεικών. Συντηρήθηκαν 50 πήλινα αρχαϊκά ειδώλια και προτομές από την Ακρόπολη, 90 λύχνοι και 35 διάφορα άλλα αγγεία από την ανασκαφή της νότιας κλιτύς, 20 αγγεία (μεταξύ τους ένα μελανόμορφο πινάκιο) και τμήμα λουτροφόρου. Από τη βιβλιοθήκη Αδριανού συγκολλήθηκαν 5 αγγεία, μεταξύ τους ένας οξυπύθμενος αμφορέας που αποτελέστηκε από 332 θραύσματα.

Δεν είναι δυνατό να μην αναφέρω ότι το Μουσείο της Ακροπόλεως θα αποκτήσει κλιματισμό. Η μελέτη έγινε από τη Διεύθυνση Μελετών Μουσείων σε συνεργασία με τον ηλεκτρολόγο μηχανολόγο της Εφορείας Σπύρο Οικονομόπουλο και δημοπρατήθηκε από τη Διεύθυνση Εκτελέσεως Έργων. Οι εργασίες έχουν αρχίσει και ελπίζουμε φέτος το καλοκαίρι να μην υποφέρουν πλέον τα εκθέματα από τη σκόνη που έμπαινε από τα ανοιχτά παράθυρα και τις διακυμάνσεις της υγρασίας, αλλά και οι άνθρωποι από τη ζέστη.

Β. Στην Αρχαία Αγορά, τη Ρωμαϊκή Αγορά και τη Βιβλιοθήκη Αδριανού, με υπεύθυνους αρχαιολόγους την Άλκηστη Χωρέμη και τη Βίλυ Βασιλοπούλου, καθώς και τη Βάσω Χριστοπούλου ως τον Ιούλιο και την Ελένη Φωκά από τον Οκτώβριο, εργασίες έγιναν: Στο Μουσείο της Στοάς του Αττάλου, άρχισε ο καθαρισμός των εκτεθειμένων γλυπτών από τους ρύπους από τη γλύπτρια Χριστίνα Τρίτου και τους συντηρητές Παναγιώτη Καγκελάρη και Μιχάλη Ιορδάνου.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Ο καθαρισμός γίνεται με επιθέματα αδρανούς υλικού, του σπιρίλιθου, με νερό και τα αποτελέσματα κρίνονται ικανοποιητικά. Επανεκτέθηκε το άγαλμα της Οδύσσειας, μετά την επιστροφή του από την έκθεση “Οδυσσεύς” στη Ρώμη, από τους συντηρητές της Ακρόπολης Γ. Παγανή και Α. Μαραζιώτη. Με την ευκαιρία αντικαταστάθηκαν τα στηρίγματά του με νέα κατακόρυφα και ισοδύναμα στη θέση των παλιότερων, από τα οποία το ένα ήταν λοξό και μικρότερης διαμέτρου και το γόνατο του αγάλματος ακουμπούσε στη βάση. Στο εσωτερικό του Μουσείου απομακρύνθηκαν από το μέσο της αίθουσας εκθέματα που εμπόδιζαν τη ροή των επισκεπτών και κινδύνευαν να υποστούν ζημιές και τοποθετήθηκαν δεξιά κι αριστερά.

Στο χώρο της **αρχαίας Αγοράς** άρχισαν οι εργασίες αποκατάστασης του μνημείου των Επωνύμων Ηρώων σύμφωνα με τη μελέτη και με την εποπτεία του αρχιτέκτονα Δημοσθένη Ζιρώ. Με την τεχνική της κατασκευής εκμαγείων των σπασμένων επιφανειών λαξεύονται τα ελλείποντα τμήματα των πεσίσκων του περιβόλου του μνημείου.

Στη Μεσαία Στοά άρχισε η στερέωση της σαθρής επιφάνειας των κροκαλοπαγών πωρολίθων της θεμελίωσης από συντηρητές του Κέντρου Λίθου του ΥΠΠΟ με την καθοδήγηση του χημικού μηχανικού Νίκου Μπελογιάννη. Η στερέωση γίνεται με εμποτισμό Hydroground σε υδατικό διάλυμα 10%.

Συνεχίστηκαν οι ανασκαφές της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών που έγιναν υπό τη Διεύθυνση του John Camp στη Μεσαία Στοά και στη βόρεια πλευρά της οδού Αδριανού, στην περιοχή της Ποικίλης Στοάς.

Στη **Ρωμαϊκή Αγορά** έγινε αντικατάσταση της αντιστήριξης του αρχαίου αναλημματικού τοίχου στη ΝΑ γωνία του μνημείου, σύμφωνα με μελέτη και με την επίβλεψη του πολιτικού μηχανικού της ΔΑΑΜ Βάσου Παπαδημητρίου.

Συνεχίστηκε από τον αρχιτέκτονα Hermann Kienast, υποδιευθυντή του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, η αποτύπωση στο εσωτερικό του Πύργου των Ανέμων (Ωρολόγιον του Κυροήστου).

Στο **Φετιχέ Τζαμί** έγινε από την αρχαιολόγο Μέλπω Παλογιώργη τακτοποίηση και υποδειγματική ταξινόμηση των αρχαίων από τις ανασκαφές του Γιάννη

Μηλιάδη νοτιώς της Ακροπόλεως, εν όψει εκθέσεως ενός μέρους του υλικού, που προγραμματίζεται να γίνει στο Κε.Μ.Α., και από άλλες ανασκαφές που μεταφέρθηκαν στον χώρο όπου ανήκαν. Σε αυτά συγκαταλέγονται γυάλινα και πήλινα αγγεία της ρωμαϊκής και της βυζαντινής περιόδου από τη Βιβλιοθήκη του Αδριανού και όστρακα από το Πελασγικό Τείχος της Ακροπόλεως.

Στη **Βιβλιοθήκη Αδριανού** άρχισε η αποκατάσταση του Προπύλου σύμφωνα με τη μελέτη και με την εποπτεία των αρχιτεκτόνων Γιάννας Τυγκινάκα και Γιάννη Κνιθάκη και του πολιτικού μηχανικού Βάσου Παπαδημητρίου. Έγινε αποκατάσταση-συμπλήρωση του ορθογωνίου ποδίου με διαφράγματα από τεχνητό λίθο στις θέσεις όπου το χυτό υλικό είχε καταστραφεί, μεταξύ του δεύτερου και του τρίτου μετακινίου. Συμπληρώθηκαν με νέο πωρόλιθο οι λίθοι που έλειπαν από την πώρινη ευθυντηρία του νότιου τοιχοβάτη. Στη συνέχεια αποκαταστάθηκε με στρώσεις αδρανών υλικών η αρχική στάθμη του Προπύλου μέχρι την υποδομή της πλακόστρωσης, αφού εξασφαλίστηκε με φύλλα μολύβδου η στεγάνωση των τάφων του νάρθηκα του Αγίου Ασώματος και επανατοποθετήθηκαν οι μεγάλες μαρμάρινες πλάκες του νάρθηκα.

Συγχρόνως έγινε η κατεργασία των συμπληρωμάτων με βάση τα εκμαγεία που χυτεύθηκαν από τις σπασμένες επιφάνειες των πρωτοτύπων και στη συνέχεια συγκολλήθηκαν με τους αυθεντικούς λίθους. Επίσης κατασκευάστηκαν από νέο μάρμαρο Διονύσου, τρεις ιωνικές βάσεις των κιόνων του Προπύλου (εικ. 3).

Κατά τη διάλυση προσκτισμάτων εποχής τουρκοκρατίας στην πίσω πλευρά του τοίχου της πρόσοψης της Βιβλιοθήκης αποκαλύφθηκε τμήμα του υστερορωμαϊκού τείχους, που χρησιμοποιεί τη μαρμάρινη πρόσοψη ως παρειά, έχει πυρήνα από χυτό υλικό, ενώ ανατολικά είναι κατασκευασμένο από μαρμάρινα και πώρινα αρχιτεκτονικά μέλη του ίδιου του μνημείου. Περισυλλέχθηκαν θραύσματα αρχιτεκτονικών μελών και τμήματα επιγραφών και γλυπτών από τα οποία εικοσιοκτώ καταγράφηκαν. Μεταξύ τους αξιόλογα είναι: το πάνω μέρος του κορμού εφήβου με χλαμύδα, τμήματα δύο ψηφισματικών επιγραφών και ένα ενεπίγραφο βάθρο το οποίο αναφέρει αγωνοθέτη των μεγάλων Πανελληνίων και αρχιερέα δια βίου τον Σεβαστόν Π. Αίλιον Ιουλιανόν Διονύσιον Νικοπολίτην και

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

χρονολογείται μεταξύ 180 και 184 μ.Χ. στα χρόνια του αυτοκράτορα Κομμόδου.

Στην αποθήκη της οδού Άρεως καταγράφηκαν 460 αρχαία και άλλα οκτώ γλυπτά, μία επιτύμβια επιγραφή και ένα κιονόκρανο χριστιανικών χρόνων, που περισυλλέχθηκαν από οικοδομικές και σκαπτικές εργασίες που έγιναν στη βόρεια πλευρά της Πλάκας σε ακίνητα στις οδούς Θόλου 10, Μνησικλέους 13 και Θρασυβούλου 15.

Στο **Μουσείο Κανελλοπούλου** με υπεύθυνη την αρχαιολόγο Νικολέττα Σαραγά, ολοκληρώθηκε η κατασκευή και τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων.

Πραγματοποιήθηκαν εργασίες συντήρησης 4 εικόνων, 2 μικρών μαρμαρίνων γλυπτών και ενός αγγείου.

Το Μουσείο συμμετείχε στην έκθεση “Το ελληνικό κόσμημα, 6.000 χρόνια παράδοση” που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στα πλαίσια της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, με 26 βυζαντινά και μεταβυζαντινά κοσμήματα. Επίσης δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, για το Μουσείο Κανελλοπούλου από τις αρχαιολόγους Νικολέττα Σαραγά και Βάλη Γεωργακά με θέμα την εξέλιξη της κοροπλαστικής τέχνης από τους προϊστορικούς μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους.

Γ. Στη νότια κλιτύ της Ακροπόλεως, συνεχίστηκαν οι εργασίες που γίνονται με την εποπτεία της Ομάδας εργασίας αναστήλωσης και αποκατάστασης Μνημείων Νοτίου κλιτύς Ακροπόλεως με υπεύθυνο αρχαιολόγο τον Αλέκο Μάντη και αρχιτέκτονα την Αθηνά Σαμαρά. Συμμετείχε η αρχαιολόγος Χριστίνα Παπασταμάτη φον Μοσκ, και η αρχιτέκτων Ροζαλία Χριστοδουλοπούλου.

Στο Διονυσιακό Θέατρο με το συνεργείο των τεχνικών Κώστα Μακαντάση, Θανάση Μπελούκα, Νίκου

Εικ. 3. Το Πρόπυλο της Βιβλιοθήκης Αδριανού με τις βάσεις από νέο μάρμαρο που θα χρησιμοποιηθεί στην αναστήλωση.

χρόνους. Στο άνδρηο της Στοάς του Ευμένους εναποτέθηκαν αρχιτεκτονικά μέλη της Στοάς, ενώ συγκεντρώθηκε από την Ακρόπολη, τη ρωμαϊκή Αγορά και την ανασκαφή του Μετρό στον Μακρυγιάννη θραυματικό υλικό που ανήκει στο μνημείο και φυλάχθηκε σε 5 κλωβούς.

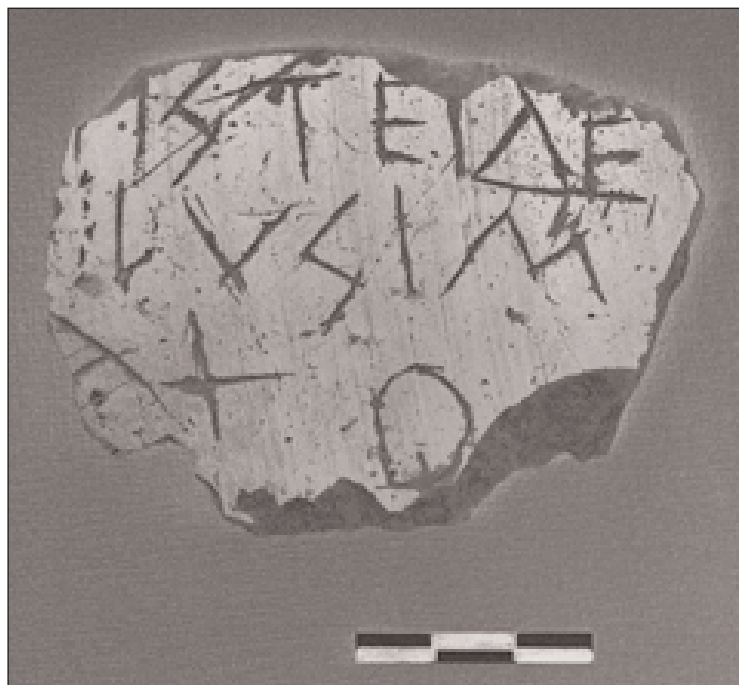
Στο Ηρώδειο ολοκληρώθηκε η αποτύπωση της εξωτερικής όψης της σκηνής με τον αρχιτέκτονα Ηλία Μουτόπουλο.

Στο εργαστήριο που στεγάζεται στο βυζαντινό πρόσκιμα του Ασκληπιείου έγιναν από το συνεργείο (με τους συντηρητές Βασίλη Αναστασιά, Ηλία Δημητρόπουλο) συγκολλήσεις γλυπτών και αρχιτεκτονικών μελών μεταξύ των οποίων ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανασύνθεση από 25 θραύσματα του περιθωρώματος του ναού του Ασκληπιού. Ένα ενεπίγραφο θραύσμα του στο Επιγραφικό Μουσείο, που μελετάται από την κα Ντ. Πέππα-Δελμούζου, είχε αποτελέσει παλαιότερα την αφορμή για τη σχεδίαση του περιθωρώματος από τον αρχιτέκτονα Μανόλη Κορρέ.

Καταγράφηκαν συνολικά 615 αρχαία από το χώρο του Διονυσιακού Θεάτρου και του Ασκληπιείου και

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Εικ. 4. Οστρακο οστρακισμού του Αριστείδη.

ακόμη 301 λίθινα αρχιτεκτονικά μέλη, γλυπτά, επιγραφές και αγγεία που προέρχονται από ανασκαφές και αποτειχίσεις σε σπίτια της Πλάκας. Φωτογραφήθηκαν 195 από αυτά.

Στη **νότια πλευρά της Πλάκας** από την αρχαιολόγο Γιάννα Γαλάνη διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα στο ακίνητο της οδού Θέσπιδος 8, και έγινε παρακολούθηση οικοδομικών εργασιών στα ακίνητα Ερεχθείου 16, Στράτωνος 15-25, Θρασυβούλου 17 και Θρασύλλου 4. Σε σωστική ανασκαφή που έγινε από την αρχαιολόγο Μέλπω Παλογιώργη σε μικρό οικόπεδο στην οδό Πνυκός 10, στην περιοχή της Πνύκας, αποκαλύφθηκε κατά πάσαν πιθανότητα υπαίθριος χώρος οικίας της υστεροκλασικής περιόδου, η οποία είχε ανασκαφεί παλαιότερα σε όμορο οικόπεδο. Επιπλέον σε φυσικό βύθισμα του βράχου βρέθηκε μεγάλη ποσότητα κεραμεικής του 5ου αιώνα π.Χ. Το σημαντικότερο από τα κινητά ευρήματα είναι όστρακο για τον οστρακισμό του “δίκαιου” Αριστείδη (εικ. 4).

Δ. Στο **Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως** από το συνεργείο των εκμαγείων με τους εκμαγείς Θόδωρο Καγιώργη, Αντ. Μπαϊμπά, Γιώργο Λιακόπουλο, Γιώργο Αργύρη, Δημήτρη Κατσαρό και Ηλία Μαγκαφά και υπεύθυνο τον Αλέξανδρο Μάντη κατασκευάστηκαν

μήτρες και αντίγραφα: από το ιωνικό κιονόκρανο των Προπυλαίων, το οποίο και εκτέθηκε στο κτίριο και από σπασμένες επιφάνειες σπονδύλων του Προνάου του Παρθενώνα, για να κατασκευαστούν από αυτές τα μαρμάρινα συμπληρώματα. Επίσης έγινε προσπάθεια αποκατάστασης του ανθεμοτού ακρωτηρίου του Παρθενώνα με βάση τα σωζόμενα μικρά τμήματα και τις σχεδιαστικές αναπαραστάσεις που είχαν γίνει παλιότερα (εικ. 5). Συγχρόνως γίνεται αποκατάσταση του αμφιγλύφου του Τηλεμάχου με αντίγραφα από τα σπαράγματα που βρίσκονται σε διάφορα Μουσεία της Αθήνας και του εξωτερικού. Για την απόκτηση των αντιγράφων η οικονομική συμβολή φίλων γιατρών και της Ένωσης των Φίλων Ακροπόλεως ήταν ουσιαστική.

Τον τελευταίο καιρό το βάρος του εργαστηρίου επικεντρώνεται στην κατασκευή των εκμαγείων και των λίθων της ζωφόρου του ναού της Αθηνάς

Εικ. 5. Ανακατασκευή του κεντρικού ανθεμοτού ακρωτηρίου του Παρθενώνα.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Νίκης. Ολοκληρώθηκε η κατασκευή του αντιγράφου του 3ου λίθου της ανατολικής πλευράς της ζωφόρου. Παράλληλα στερεώθηκε η επιφάνεια των αναγλύφων και άρχισε η κατασκευή εκμαγείων των τμημάτων από τα οποία δεν υπήρχαν μήτρες, ώστε να χυτευθούν τα αντίγραφα από τσιμέντο που θα τοποθετηθούν πάνω στο μνημείο, στη θέση των πρωτοτύπων.

Συνεχίστηκαν οι εργασίες για την ενημέρωση της ηλεκτρονικής αρχαιοθήκης του προγράμματος **ΦΕΙΔΙΑΣ** και η εγκατάσταση δικτύου και Η/Υ για τη σύνδεση της Α' ΕΠΚΑ με το Πληροφορικό σύστημα του Εθνικού Αρχείου Μνημείων στα πλαίσια του Προγράμματος ΠΟΛΕΜΩΝ, με υπεύθυνη τη Γιάννα Γαλάνη.

Τα **εκπαιδευτικά** προγράμματα της Εφορείας συμπλήρωσαν ήδη δέκα χρόνια ύπαρξης. Τα προγράμματα αυτά που άρχισε και συνεχίζει η Κορνηλία Χατζηασλάνη, και επιχορηγεί η Ένωση Φίλων Ακροπόλεως, λαμβάνουν χώρα στην Ακρόπολη και στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως. Συνολικά συμμετείχαν 9705 μαθητές.

Συγχρόνως οι μουσειοσκευές και οι εκπαιδευτικοί φάκελλοι της Εφορείας ταξίδεψαν σε 259 σχολεία της Αττικής, αλλά και σε πολλά σχολεία στην Εύβοια, τη Θεσσαλονίκη και την Πελοπόννησο.

Εργασίες **Μετρό**. Για την ασφαλή διέλευση του ΤΒΜ στο Τμήμα Σύνταγμα-Λεωφόρος Συγγρού, κρίθηκε αναγκαία η διάνοιξη πιλοτικής σήραγγας σε βάθος από 15 ως 20 μέτρα που παρακολούθησε η Α' Εφορεία με υπεύθυνη την αρχαιολόγο Σταματία Ελευθεράτου. Κατά τη διάνοιξη σε μήκος 600 περίπου μέτρων, εντοπίστηκαν 17 φρέατα και μία κωδωνόσχημη δεξαμενή.

Το περιεχόμενο των φρεάτων άδειαζε και έτσι γινόταν δυνατή η περισυλλογή του αρχαίου υλικού, που σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν εντυπωσιακό. Τα ευρήματα χρονολογούνται κυρίως στους ρωμαϊκούς-υστερορρωμαϊκούς χρόνους, λίγα στους ελληνιστικούς και ένα στους πρώιμους αρχαϊκούς. Ιδιαίτερα πλούσιο σε περιεχόμενο ήταν το φρέαρ 54, στη συμβολή περίπου των οδών Μακρυγιάννη και Διονυσίου Αρεοπαγίτου, από το οποίο περισυλλέχτηκαν τμήματα μαρμάρινων γλυπτών και αγαλματίων, 4 χάλκινα αγαλμάτια που συντηρούνται στο Εθνικό Μουσείο, χάλκινα και οστέινα ειδώλια, πήλινο αγγείο σε σχήμα

παιδικής κεφαλής και πήλινο παιχνίδι σε μορφή αλόγου, καθώς και πλήθος κεραιμεικής. Εκτός από την παρακολούθηση της σήραγγας το προσωπικό της ανασκαφής του Μετρό, δέκα αρχαιολόγοι, τρεις συντηρητές και 9 εργάτες, απασχολήθηκε σε εργασίες καταγραφής, φωτογράφισης και κατάταξης του υλικού που προέκυψε από την ανασκαφή. Συγχρόνως συνεχίζεται η συντήρηση των ευρημάτων. Καταγράφηκαν και φωτογραφήθηκαν 1226 αρχαία και συντηρήθηκαν 174.

Συνεχίζω με δύο μεγάλα και επείγοντα έργα που προστέθηκαν πέρισι στις δραστηριότητες της Εφορείας. Το πρώτο, η **ανασκαφή στο οικόπεδο Μακρυγιάννη**, όπου προγραμματίζεται να χτιστεί το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, και γίνεται με χρηματοδότηση του Οργανισμού για την ανέγερση του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως, άρχισε τον Ιανουάριο του 1997. Συνολικά απαιτείται να ερευνηθεί έκταση 10 στρεμμάτων, μέχρι τώρα η ανασκαφή διεξάγεται σε χώρο 5,5 στρεμμάτων. Τα πρώτα ευρήματα ήρθαν σε φως σε βάθος 1,40μ. από την επιφάνεια, ενώ σήμερα η ανασκαφή έχει προχωρήσει σε βάθος 4,60 ως 5,00 μέτρα περίπου. Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι είναι η Σταματία Ελευθεράτου και η Νικολέττα Σαραγά.

Η περιοχή τέμνεται από δύο αρχαίες οδούς οι οποίες δημιουργούν μεγάλα οικοδομικά τετράγωνα (εικ. 6). Η οδός 1 με προσανατολισμό Α-Δ και αρχικό πλάτος 5,5 μέτρα ήταν σε χρήση από τους ύστερους κλασικούς έως και τους βυζαντινούς χρόνους. Η οδός 2 έχει προσανατολισμό ΒΑ-ΝΔ και πλάτος 3,5 μέτρα. Στο χώρο που ορίζεται από τις οδούς αναπτύσσεται ένα μεγάλο κτιριακό συγκρότημα των υστερορρωμαϊκών-παλαιοχριστιανικών χρόνων. Το συγκρότημα σώζεται σε καλή κατάσταση και οι τοίχοι του διατηρούνται σε ορισμένες περιπτώσεις, σε ύψος 3 μέτρων.

Κεντρικό χώρο του συγκροτήματος φαίνεται ότι αποτελεί επιμήκης αίθουσα που καταλήγει σε αφίδα. Το πλάτος της αίθουσας είναι 9,50 μέτρα, ενώ το μήκος της ως εκεί που έχει αποκαλυφθεί είναι 17 μέτρα. Σε καθαρισμό μίας παραβίασης στο χώρο αυτό βρέθηκε αποθέτης με γεωμετρικά όστρακα του 8ου αιώνα π.Χ.

Ένα άλλο συγκρότημα δωματίων που ανήκει σε οικία υστερορρωμαϊκών-παλαιοχριστιανικών χρόνων απο-

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

καλύφθηκε στα δυτικά της οδού 2. Η οικία διαθέτει περίστυλη αυλή με μαρμαροθετημένο δάπεδο (opus sectile) που διατηρείται σε άριστη κατάσταση (εικ. 7). Γύρω από αυτήν διατάσσονται τα δωμάτια, το ένα από τα οποία διατηρεί στη θέση του το μαρμάρινο κατώφλι.

Τα παραπάνω συγκροτήματα φαίνεται ότι λειτούργησαν μέχρι τον 6ο αιώνα, οπότε καταστράφηκαν, ενώ ορισμένοι χώροι τους χρησιμοποιήθηκαν τον 7ο και 8ο αιώνα μ.Χ. για την εγκατάσταση εργαστηρίων, όπως υποδηλώνουν τα δά-

πεδα μικρών κτιστών καμινιών, εκτεταμένα πληοδάπεδα με έντονα ίχνη καύσης, δεξαμενές, αγωγοί και φρέαρ. Ο μεγάλος αριθμός από πασσαλότρυπες δηλώνει ότι ο χώρος στεγαζόταν με πρόχειρα στέγαστρα. Στους μεσοβυζαντινούς χρόνους μεγάλο τμήμα του χώρου δυτικότερα ισοπεδώθηκε και εγκαταστάθηκε σε αυτόν μεγάλο κεραμικό εργαστήριο.

Ένα τρίτο μεγάλο συγκρότημα των πρώιμων ρωμαϊκών χρόνων επίσης με μεγάλη περίστυλη αυλή αποκαλύφθηκε στην περιοχή νότια της οδού 1. Στη μια πλευρά της περίστυλης αυλής σώζεται μαρμάρινο προστομιαίο από φρέαρ, το δάπεδό της είναι στρωμένο με μαρμαροθέτημα, ενώ σώζονται στη θέση

Εικ. 6. Κάτοψη ανασκαφής στο οικόπεδο Μαυργιάννη.

τους οι βάσεις από δύο κίονες του περιστυλίου. Μετά την εγκατάλειψη της οικίας οικοδομείται στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους μια δεύτερη, η οποία χρησιμοποιεί ως θεμέλια ορισμένους τοίχους της προηγούμενης. Η νέα αυτή οικία καταστρέφεται στο τέλος του 6ου αιώνα μ.Χ. και ο χώρος εγκαταλείπεται έως τους Μεσοβυζαντινούς χρόνους, οπότε καταλαμβάνεται από οικοδόμημα που διαθέτει αποθήκες με κτιστούς σιρούς.

Μετά την νέα εγκατάλειψή του ο χώρος καλύφθηκε από φυσικές επιχώσεις και

αργότερα κατά την τουρκοκρατία χρησιμοποιήθηκε για αγροτικούς πιθανότατα σκοπούς.

Στο βόρειο τμήμα της ανασκαφής αποκαλύφθηκε εκ νέου, κάτω από μεγάλη επιχωμάτωση, η κνυλική κατασκευή που είχε φανεί το 1981 σε δοκιμαστική τομή που είχε διανοίξει η Γ' Εφορεία, και είχε αποδοθεί σε αίθουσα ψυχρού λουτρού βαλανείου. Στα βορειοδυτικά της οδού 1 βρέθηκε δεύτερος αποθέτης γεωμετρικών χρόνων,

ενώ δυτικότερα άρχισαν να αποκαλύπτονται τοίχοι κτιρίων κλασικών και γεωμετρικών χρόνων. Αξιόλογα κινητά ευρήματα έχουν βρεθεί στις επιχώσεις, όπως η κεφαλή νέου, ρωμαϊκών χρόνων και μικρά μαρμάρινα αγαλμάτια.

Εικ. 7. Αίθριο οικίας των υστερορωμαϊκών-παλαιοχριστιανικών χρόνων με δάπεδο από μαρμαροθέτημα (opus sectile).

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Τα ως τώρα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της ανασκαφής συμπληρώνουν τη γνώση μας για την ανάπτυξη της πόλης των Αθηνών κατά τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους, την ανοικοδόμηση και εξάπλωση της πόλης στη νότια πλευρά της Ακρόπολης μετά τη μεγάλη καταστροφή που προκάλεσε η επιδρομή των Ερούλων το 267 μ.Χ., αλλά και για τη νέα καταστροφή της πόλης από τους Σλάβους το 582, που επιβεβαιώνεται με τα εκτεταμένα στρώματα καταστροφής αυτών των χρόνων. Η πόλη γνώρισε μία νέα άνθιση στους μεσοβυζαντινούς χρόνους και εγκαταλείφθηκε οριστικά, στις αρχές μάλλον του 13ου αιώνα μ.Χ.

Το δεύτερο μεγάλο έργο είναι η **ενοποίηση** των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, που επαναδραστηριοποιήθηκε. Η Α' Εφορεία εμπλέκεται σε τέσσερις από τις 6 μεγάλες ενότητες: τους αρχαιολογικούς χώρους της Αρχαίας Αγοράς, της Ρωμαϊκής Αγοράς, τις κλιτύς της Ακροπόλεως καθώς και του αρχαιολογικού χώρου των λόφων του Φιλοπάππου, της Πνύκας και των Νυμφών.

Σε αυτό το πρόγραμμα η συμβολή και συνδρομή της Εφορείας στη διαμόρφωση των τελικών προτάσεων των μελετητών υπήρξε καιρία και αποφασιστική από τους ορισμένους με Υ.Α. εκπροσώπους της Εφορείας για κάθε μελέτη, Νικολέττα Σαραγά, Γιάννα Τιγκινάκα, Καλλιόπη Λαζαρίδη και Αλέξανδρο Μάντη. Το έργο κλήθηκαν να συνδράμουν και οι αρχιτέκτονες Δημοσθένης Ζιρώ, Μανώλης Κορρές και Αμαλία Βοναπάντη.

Η διαδικασία υπήρξε χρονοβόρα. Αλλεπάλληλες συσκέψεις με το Γραφείο Ενοποίησης του ΥΠΠΟ και τα μελετητικά γραφεία διήρκεσαν από το Μάρτιο ως το τέλος του χρόνου. Οι προμελέτες συζητήθηκαν στο Κε-

ντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο σε τρεις συνεχείς μαραθώνιες συνεδριάσεις. Στις μελέτες προβλέπεται να διαμορφωθούν οι οδεύσεις των επισκεπτών μέσα στους χώρους, οι σημάνσεις, οι περιφράξεις καθώς και η ανάδειξη των μνημείων. Τέλος θα μελετηθούν διακριτικές κατασκευές για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, όπως εκδοτήρια, αναψυκτήρια και κέντρα ενημέρωσης. Η ενοποίηση των χώρων στην κυριολεξία, οι τόποι δηλαδή όπου από τον ένα χώρο θα μπορεί κανείς να περνά στον άλλο, αποτελούν το κρίσιμο σημείο των μελετών, δεδομένου ότι μεσολαμβάνουν δρόμοι δημόσιοι μεγάλης κυκλοφορίας όπως η οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Αποστόλου Παύλου. Γι' αυτές τις δύο οδούς έχει προκηρυχτεί ειδική μελέτη με θέμα "Ανάπλαση-Διαμόρφωση δικτύου πεζοδρόμων και κοινοχρήστων και ελεύθερων χώρων στην περιοχή Ακρόπολης, Διονυσίου Αρεοπαγίτου-Αποστόλου Παύλου" από το Υπουργείο Χωροταξίας. Στην επιτροπή επιλογής μελετητού για την ανάθεση της οριστικής μελέτης η Εφορεία συμμετείχε με τους εκπροσώπους Α. Μάντη και Κ. Λαζαρίδη.

Εν τω μεταξύ το μήνα Δεκέμβριο επιτελέστηκαν με χρηματοδότηση του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, εργασίες υποβοηθητικές για την εκπόνηση των οριστικών μελετών και κατά γενική ομολογία συντείνουν στην αναβάθμιση και εξυγίανση αρκετών περιοχών: στην αρχαία Αγορά οι εργασίες επικεντρώθηκαν

Εικ. 8. Νυμφαίο της οικίας Ω βορείως του Αρείου Πάγου.

ανατολικά και δυτικά της οδού των Παναθηναίων όπου αρχίζει η άνοδος προς την Ακρόπολη, στην περιοχή του υστερορωμαϊκού τείχους και του Ελευσινίου και κοντά στις ρωμαϊκές οικίες, γνωστές ως Φιλοσοφικές Σχολές Ω (εικ. 8).

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

Στις κλιτύς έγινε ο καθαρισμός του αρχαίου Περιπάτου γύρω από την Ακρόπολη από τις σύγχρονες επιχώσεις και την άγρια βλάστηση. Παράλληλα απομακρύνθηκαν τα συσσωρευμένα σκουπίδια και λοιπά απορρίμματα από το εσωτερικό των ιερών και των σπηλαίων της βόρειας κλιτύς του βράχου της Ακροπόλεως. Στη νότια κλιτύς, στην περιοχή της Ιωνικής Στοάς του Ασκληπείου έγιναν εκτεταμένοι καθαρισμοί και αποχρωματώσεις και άρχισαν να απομακρύνονται οι επιχώσεις που είχαν συσσωρευθεί από τα έργα καθαρισμού των βράχων της Ακροπόλεως και να εμφανίζεται ως 1,5 μέτρο περίπου η κατατομή του βράχου. Καθαρίστηκαν επίσης τα θεμέλια των δύο ναΐσκων της Ίσιδας και της Θέμιδας καθώς και η μικρή βυζαντινή δεξαμενή.

Στους λόφους, ανιχνεύεται ο κεντρικός αρχαίος δρόμος, η “δια Κοίλης καλεομένη οδός” όπως την ονομάζει ο Ηρόδοτος, που χώριζε τους δύο γνωστούς Δήμους της Κοίλης και της Μελίτης και συνάμα συνέδεε την Αθήνα με τον Πειραιά (εικ. 9). Με τον καθαρισμό, τα ίχνη της οδού, που ήταν ορατά κατά διαστήματα, συνδέθηκαν σε μήκος 144 μ. και αποκαλύφθηκαν δεξιά και αριστερά από το κατάστρωμα τμήματα της οικοδομικής γραμμής των αρχαίων συνοικιών. Σε όλο το μήκος της οδού υπάρχουν βαθείες αυλακώσεις από τροχούς αμαξών και αρμάτων καθώς και τμήματα πεζοδρομίων και έδρανα για ανάπαυση, όπως και τμήμα μνημειακής και ημικυκλικής εξέδρας. Επίσης καθαρίζεται μεγάλο λαξευτό οικοδόμημα με μικρούς χώρους-καταστήματα που πιθανώς ανήκουν στη, γνωστή από επιγραφή, Αγορά της Κοίλης. Στην ορχήστρα του ημιτελούς θεάτρου Μπαστιά έγιναν εκτεταμένοι καθαρισμοί και αποψιλώσεις προκειμένου να βρεθεί η συνέχεια της οδού Κοίλης. Σε

όλη τη βόρεια πλευρά της αποκαλύφθηκε ο λαξευτός αγωγός που ορίζει την οδό.

Στην Κέα, το νησί των Κυκλάδων που υπάγεται στην Α' Εφορεία, με τους αρχαιολόγους Χριστίνα Βλασσοπούλου και Γιάννα Βενιέρη και τον τοπογράφο Κωστή Καζαμιάκη έγιναν οι εισηγήσεις και οι χάρτες σύμφωνα με τους οποίους θεσμοθετήθηκαν οι ζώνες προστασίας στους αρχαιολογικούς χώρους της Καρθαίας, του Οτζιά και των Ποισσών. Διεκπεραιώθηκαν, μετά από αυτοψία, 53 αιτήματα ιδιωτών για οικοδόμηση, 2 αιτήματα δημοσίων οργανισμών, του Δήμου για τον βιολογικό καθαρισμό και του ΟΤΕ για τη διέλευση δικτύων και προωθήθηκαν για απαλλοτρίωση 8 υποθέσεις στην Κορρησία. Ολοκληρώθηκε η περιφράξη του Πύργου της Αγίας Μαρίνας και άρχισε η αντικατάσταση της περιφράξης του αρχαιολογικού χώρου της Αγίας Ειρήνης. Άρχισε η επισκευή του Μουσείου της Κέας με βάση τη μελέτη που είχε εκπονήσει ο αρχιτέκτονας Αλέκος Παπανικολάου, που δημοπρατήθηκε από τη Διεύθυνση Εκτελέσεως Έργων Μουσείων και αναμένεται να τελειώσει το Νοέμβριο. Για το σκοπό αυτό έγινε η συσκευασία των αρχαίων με τη βοήθεια των συντηρητών Λίτσας Λαλαούνη για τα πήλινα, Γ. Παγανή και Δ. Μαραζιώτη για τα μαρμάρινα. Περισυλλέχθηκαν από την ύπαιθρο και μεταφέρθηκαν στο Μουσείο μεταξύ άλλων ένα θραύσμα από τό πάνω αριστερό μέρος του στήθους γυναικείου αγάλματος, ένα τριγωνικό μαρμάρινο κεραμίδι με φολίδες από κεράμωση κυκλικού οικοδομήματος, ένα βυζαντινό επίκρανο.

Εικ. 9. Ανατολικό τμήμα οδού στον αρχαίο Δήμο Κοίλης με ξείνος αμαξοτροχιών.

Όλες οι παραπάνω προσπάθειες της Εφορείας δεν θα ήταν δυνατές χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση των συναδέλφων που ανέφερα στους επιμέρους χώρους ευθύνης τους, την αποτελεσματικότητα του ηλεκτρολόγου μηχανολόγου Σπύρου Οικονο-

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1997

μόπουλου, τη διοικητική υποστήριξη της Γραμματείας με επικεφαλής την Κοραλία Μοσχούρη, του Λογιστηρίου με επικεφαλής τη Θέλιξη Σταματάκη, των αρχιφυλάκων της Ακρόπολης με επικεφαλής τους αρχιφύλακες Γιάννη Δημακάκο και Κώστα Οικονόμου, του αρχιφύλακα της αρχαίας Αγοράς Δημήτρη Ζώη, του Μουσείου Κανελλοπούλου Ευ. Ζαγοραίο, του Κε.Μ.Α. Μανώλη Μαγκώνη και όλου του προσωπικού που συνέβαλε με ιδιαίτερο ζήλο για να διεκπεραιωθεί το έργο της Εφορείας. Όλους τους ευχαριστώ δημοσίως.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν γινόταν αναφορά στις επισημονικές δημοσιεύσεις και ανακοινώσεις των μελών της Εφορείας. Η ομιλούσα έδωσε διάλεξη στο Εθνικό Μουσείο για τους αρχαϊκούς ιππείς στην Ακρόπολη και σε συνέδριο στο Εγκερ της Ουγγαρίας για τα έργα συντήρησης και αποκατάστασης στην Ακρόπολη. Η Εφορεία συμμετείχε σε συνέδριο για τη

συντήρηση στο Βερολίνο με τους συντηρητές Γιάννα Δογάνη που ενημέρωσε για τις εργασίες συντήρησης στον οπισθόναο του Παρθενώνα, Γιώργο Βίδο για τις νέες συγκολλήσεις και την αποκατάσταση των φατωματικών πλακών των Προπυλαίων και Δημήτρη Μαραζιώτη για τη συμπλήρωση, συντήρηση και αποκατάσταση του Πέρση ιππέα του Μουσείου Ακροπόλεως. Ο Αλέκος Μάντης έδωσε διάλεξη στο Μουσείο του Λούβρου για τις μετόπες του Παρθενώνα. Η Αλκιστη Χωρέμη δημοσίευσε στα Α.Μ. του 1996 τη ρωμαϊκή Νίκη που βρέθηκε πριν λίγα χρόνια στη Βιβλιοθήκη Αδριανού. Η Χριστίνα Βλασσοπούλου υποστήριξε στη Θεσσαλονίκη τη διατριβή της με θέμα τους αττικούς ανάγλυφους πίνακες της αρχαϊκής εποχής. Η Μέλπω Πωλογιώργη έκαμε ανακοίνωση στο Πανεπιστήμιο Αθηνών για τα επιτύμβια ανάγλυφα από τον αρχαίο Πειραιά και την περιοχή του που είναι το θέμα της διατριβής της.

